

1995

BUMERÁNG

Nem tudom, igaz-e, nem-e, van, aki úgy tudja, hogy a középkorban az aranycsinálásnak volt egy olyan szabálya, miszerint a legkritikusabb pillanatban nem szabad a vízipapra gondolni, mert akkor hiábavalóvá lesz minden fáradozás, az áhított átalakítás nem fog sikerülni. Állítólag ezen bukott meg a legtöbb transzmutáció.

Ez a dolog Marosvásárhelyen jutott eszembe, az SZKT legutóbbi ülésének második napján. Újságíró barátaim már reggel jelezték, hogy délután botrányra lehet számítani. (Őszintén szólva nem hittem, ugyanis semmi olyasmi nem szerepelt a napirenden, amiből előreláthatóan botrányt lehetett volna csinálni. Tudom persze, hogy ha az ember nagyon akarja, elvileg mindenből lehet.) És ebéd után csakugyan megjelent a „bomba”. Nagy volt, látványnak ijesztő, be is húzta tőle hirtelen mindenki a nyakát, és rögtönzött fedezékébe visszahúzódva leste, mi lesz most. A bomba azonban furcsa jószág, olykor kiszámíthatatlanul viselkedik. Ez például, mintha csak ama Chaplin-film-beli elődétől tanulta volna, kétszer-háromszor lassan megfordult saját tengelye körül, rázkódott, pöfékelt, majd farával odafordulva hatalmas füst- és koromfelhőbe burkolta elhelyezőjét, Borbély Imrét, és kiadta lelkét.

Én pedig megállapítottam, hogy az emberek, úgy látszik, vajmi keveset tanulnak a történelemből. Mindenki számára nyilvánvaló volt, hogy Borbély Imre Markó Bélához címzett támadó levele még jóhiszeműen értelmezve sem függetleníthető attól, hogy történetesen mindketten elnökjelöltek az RMDSZ-ben. Márpedig mit meg nem tesz a gyarló ember a pozícióért, a hatalomért? (Kissé komikus ugyan hatalomról beszélni, ha csupán az RMDSZ elnöki székéről van szó, de hát úgy látszik, van, akinek még ez is számít.) Ilyenkor könnyen félretesz minden egyéb szempontot, és úgy gondolhatja, hogy a cél szentesíti az eszközt, és bármilyen módszert igénybe vehet annak elérése érdekében. A politikáról különben is el van terjedve az a tévhit, hogy ott erkölcsi szempontokat nemcsak hogy nem szükséges érvényesíteni, hanem egyenesen „ellenjavallott”, mert állítólag rontja a hatékonyságot.

Mindezt még értettem is. Csak azon csodálkoztam, hogy Borbély Imre hogy nem emlékszik arra, mi történt a brassói kongresszuson. Hiszen ott Szócs Géza pontosan ezt a receptet követve buktatta meg saját magát: egy Tokay György ellen írott pamflettel. (Nem tudom, mire számíthatott a szerzője, de volt alkalmam hallani és egyszer s mindenkorra megjegyezni, hogyan reagáltak rá az emberek, még azok egy része is, akik amúgy nem rokonszenveztek különösebben Tokay Györggyel: ahelyett hogy csatlakoztak volna az irományhoz, ahogy a szerző alkalmasint remélte, felháborodtak rajta, és mélységes undorral dobták félre, mert igenis jól működött – és a jelek szerint még mindig jól működik – az az

ösztönük, amely megsúgja az embernek, milyen módszereket kell helyeselni, és milyeneket nem.)

De ha a brassói kongresszus régen volt is, a magyarországi választások óta még nem telt el sok idő, és aki odafigyelt, onnan is sokat tanulhatott. Ahogy azt a kampányt követtem a rádióban, két héttel a választások előtt már megmondtam, hogy az MSZP fölényesen meg fogja nyerni. Míg ugyanis a többi párt mindent beleadott, hogy legfőbb ellenfelét, az MSZP-t a legkülönbözőbb érvekkel támadja, illetve a választópolgárt az MSZP-vel fenyegetse, az MSZP kínosan ügyelt arra, hogy ne folytasson negatív kampányt, mert idejében észrevette, hogy a választók tömege annyira torkig van már a mindenféle média- és egyéb hatalmi háborúkkal, hogy a harcias, másokat ócsárló stílus csak távolíthatja őket. Számítása teljes mértékben igazolódott. A választások után felmérés készült az MSZP-re szavazók körében. A megkérdezettnek egyetlen kérdésre kellett felelnie: arra, hogy miért éppen erre a pártra szavazott. És most tessék figyelni: az első helyen az a válasz állt, hogy azért, mert az MSZP nagyon civilizáltan viselkedett a kampány során, nem szidott senkit. Ezért adta voksát az MSZP-re a mellette szavazóknak mintegy a fele (!). Az olyan „apróságok”, mint a program vagy a politikai irányvonal, illetve a választási ígéretetek csak messze ez után következtek!

Ezt azért tartom szükségesnek elmondani, mert így talán még tudunk belőle valamit tanulni. Ez a bumeráng-effektus ugyanis a normalitás tartozéka, és minden bizonnyal az RMDSZ kongresszusán sem veszti érvényét. Ha tehát valaki netalán ilyen „levélbombákkal” felszerelve készülne erre a kongresszusra, gondolja meg jól a dolgot. Mert az ilyesmi nemcsak az RMDSZ-re vethet rossz fényt, de kínos helyzetbe hozhatja magát a „robbantót” is.

Utóirat (azok kedvéért, akik így ezt jobban megértik):

Az ilyen folyamatok természete már kétezer éve ismert. Az erre vonatkozó szöveg pedig írva található egy olyan könyvben, amelyre sokan hivatkoznak ugyan (még pártok is olykor), de sajnos jóval kevesebben veszik komolyan. A szöveg így hangzik: „Jézus pedig előszólván őket, monda: Tudjátok, hogy a pogányok fejedelmei uralkodnak azokon [mármint a pogányokon], és a nagyok hatalmaskodnak rajtuk. De ne így legyen közöttetek; hanem a ki közöttetek nagy akar lenni, legyen a ti szolgátok; és a ki közöttetek első akar lenni, legyen a ti szolgátok” (Mt 20:25–27). Csak a biztonság okáért jegyzem meg, nehogy valaki félreértse azt, hogy „nagy akar lenni”, illetve „első akar lenni”: ez a dolog csak akkor van így (de akkor biztosan így van), ha az ember nem azért, nem olyan céllal lesz „a ti szolgátok”, hogy ezáltal nagy és első lehessen. Ha valaki csak ezért vállalja a szolgálatot, a fő célja azonban (még ha titkoltan is) a nagyság és az elsőség, az éppen olyan, mint mikor az aranycsináló a vízipapra gondol. És akkor fordítva sül el a dolog. Ha viszont az ember nem nagy vagy első akar lenni, csak egyszerűen szolgálni akar, szívvvel-lélekkel, hátsó szándékok nélkül, akkor minden külön erőfeszítés híján is, magától, csodálatosképpen nagygyá lesz. Úgy,

ahogy a szöveg folytatása mondja, még csak nem is parancsolatként, csupán egy örök törvényszerűség tényszerű megállapításaként: „Mert a ki magát felmagasztalja, megaláztatik; és a ki magát megalázza, felmagasztaltatik” (Mt 23:12 – de hogy még világosabb legyen: Mt 23:5–12).

Romániai Magyar Szó 1995. május 13–14.

(Ahogy ma látom)

Megint RMDSZ-kongresszus közeledett, megint ilyesmit voltam kénytelen írni. Aztán a következő kongresszusok előtt már nem írtam semmit, csak majd a legutóbbi, szatmári előtt kényszerültem rá ismét; ez a kolozsvári volt az utolsó (1995 májusában), amelyen még részt vettem. Ott határoztam el, hogy soha többé nem töltöm az időmet az RMDSZ-szel.

Csak hogy félre ne értse valaki: ebben a cikkben nem azért fordul elő az MSZP neve, mintha én akkor ennek szurkoltam volna. Szó sem volt ilyesmiről, nem szurkoltam sem neki, sem valamelyik ellenfelének, hiszen akkorára elég tapasztalatom volt már hozzá, hogy tudjam: bármi legyen is előtte, ha valaminek *párt*-ra végződik a neve, attól én sok jót ne várjak! Ettől azonban még észrevehetem és elmondhatom, ha valamelyik valami jót csinál, és ha itt éppen ez volt a legutóbbi jó példa, akkor ezt hoztam fel. Kíváncsi voltam azonban a folytatásra is, főleg az ilyen folyamatok dinamikája szempontjából, és nagyon odafigyeltem, mi lesz a továbbiakban. És sajnos megint az bizonyosodott be, hogy amit pártnak hívnak, az nagyon nem alkalmas hely a tudás felhalmozódására: a következő választásokig az MSZP is teljesen elfelejtette azt, amit az előzőn még tudott, sőt ami ott kipróbáltan be is vált, és bizony úgy kampányolt ő is, hogy azért már biztosan nem dicsérrhette volna meg senki.

Mivel pedig pártoknak az ilyesmit hiába mondja az ember, ezen csak úgy lehetne segíteni, ha civil társadalmi összefogással még a választási kampány előtt megszerveznék egyszer a magunk nagy civil mozgalmát, és arra buzdítanánk az embereket, hogy a választási kampány során elsősorban arra figyeljenek, de nagyon nyissák ám ki a szemüket, hogy melyik párt hogyan kampányol, és csak másodsorban arra, hogy merrefelé szeretné vinni az országot, hiszen abban mi úgysem lehetünk egészen biztosak, hogy csakugyan arra is fogja, amerre a választási beszédek ígérték. Tehát: ha valamelyik párt mások ellen beszél, netán szidja, mocskolja, gyalázza őket, akkor az illető pártot töröljük a saját listánkról, arra tehát biztosan nem szavazunk, és sajnálattal bár, de még akkor így teszünk, ha amúgy pedig azelőtt az volt a kedvencünk. Ezzel foglalkozunk az egész választási kampány alatt. A választást megelőző kampánycsendet pedig arra használjuk fel, hogy végiggondoljuk, hogy csakis a listánkon maradtak közül melyiknek a programját látjuk leginkább érdemesnek a támogatásra. A végén kiválasztjuk azt az egyet, és arra fogunk szavazni. Ha pedig egyetlen párt sem maradt a listánkon, vagy csak olyan maradt, amelyre viszont más okból (program, ideológia stb.) a világeért sem akarnánk, akkor nem megyünk szavazni, hiszen nincs kire. Ha emiatt nem lesz érvényes a választás, mert nem lesz részvétel, akkor kezdjük az egészet

előlről, mindaddig, amíg érvényes lesz. (Hogy a választási kudarcért ne bennünket tegyenek aztán felelőssé, a mozgalom kampányának végig nagyon határozottan arra kellene ösztönöznie a választókat, hogy akinek viszont maradt kire szavaznia, az okvetlenül menjen el.) Az új parlament felállításának első napjától kezdve pedig úgy figyelünk arra, ami ott meg az egész politikai életben történik, mintha már a következő választási kampányban volnánk.

Ha ez a civil mozgalom eredményes lenne, akkor a következő négy évben, de még azután is sokkal nyugodtabb, civilizáltabb, a mostanihoz képest ezen a téren üdítően normális világban élhetnénk. Márpedig nagyon is az lehetne, hiszen a célja teljesen egybeesik azzal, amit az emberek legnagyobb része nagyon is szeretne, tehát csak éppen cselekvési formát kellene adni annak, ami bennük már úgyszólván ott van, hogy időnként spontán módon is azt csinálják, ha senki nem mondja is nekik, mint éppen a cikkemben említett esetben is. Szervezett mozgalomra azért volna szükség mégis, mert a pártok az ilyen spontán egyéni akciókból akkor sem tanulnak, ha pedig ilyenek tömegesen fordulnak elő, de ha ezt egy hatásos mozgalom szervezi, arról nekik tudniuk kell, és már csak a saját esélyeik érdekében sem tehetik meg, hogy ezt ne vegyék komolyan. A többit pedig már nem kell nekik elmagyarázni, hiszen annyira győzni szeretne mindegyik mindenáron, hogy ezért nagy szükség esetén még azt az áldozatot is képes meghozni, hogy civilizáltan viselkedjék.

Egy ilyen erőszakmentes mozgalmat azonban nagy körültekintéssel, minden összetevőjét végiggondolva, szakszerűen kell megszervezni. Csak egyetlen részletére térek itt ki ennek, és azért éppen erre, mert más szempontból világítja meg azt, amiről e könyv előző részeiben valamilyen vonatkozásban már többször is szó esett. Leginkább itt is pontosan arra kell odafigyelni, aminek – éppen azáltal, hogy mindenáron segíteni akart neki, illetve igénybe akarták venni a segítségét – mára sikerült teljesen a fonákjára fordítania a demokráciát: a médiára. Mert itt is ebben van a legnagyobb veszély. Nem elég tehát egy olyan jelszó, hogy mondjuk „Neked is van szemed, ne a máséval láss!”, mert ilyenkor bizony nagy a kísértés, hogy valaki a választási kampány kellős közepén másokkal is nyilvánosan meg akarja osztani azt a meglátását, hogy ez vagy az a párt már biztosan esélytelen, hiszen ekkor meg ekkor nagyon csúnyán viselkedett. Ilyesminek pedig részünkről nem szabad történnie, hiszen ebben valami nagyon hasonló van ahhoz, ami ellen harcolunk. Tehát a mozgalom legszigorúbb szabályai közé kell hogy tartozzon (és azt mindenkinek értenie is kell, hogy miért), hogy saját menetközben kialakított véleményét a választások egész ideje alatt mindenki tartsa meg magának, senkit sem szabad vele megpróbálni meggyőzni, pláne sajtóban vagy más úton közzétenni, ha pedig ilyesmit tapasztalunk, akár szóban, akár újságban, akkor azt egyszerűen nem szabad figyelembe venni, mert aki ilyet csinál, az biztosan nem a mi mozgalmunkhoz tartozik, hanem könnyen megtörténhetik, hogy a szóban forgó párt valamelyik ellenpártjának az agitátorával van dolgunk. Ez a szabály nagyon világosan és egyértelműen ott kell hogy legyen kezdettől fogva, mert csak ezzel tudhatjuk megakadályozni azt, hogy az egyik párt éppen a mi mozgalmunkat akarja felhasználni egy

másik ellen. Ha ezt a szabályt mindenki tudja, akkor már sokkal kisebb a kockázata annak, hogy valamelyik mégis meg akarja próbálni. Ez nem azt jelenti, hogy a médiára nincs szükségünk magunknak is, de azt csak a mozgalom propagálására és szabályainak ismertetésére szabad felhasználni, hiszen mi nem egyik vagy másik párt ellen küzdünk, hanem a rossz ellen, akármelyik párt részéről nyilvánulna is meg.

Azt hiszem, ezt érdemes lenne egyszer megpróbálni. Mert az a sok mocsok, ami körülvesz bennünket, és amitől időnként már a gyomrunk is felfordul, semmi egyébért nincs körülöttünk, csak azért, mert mi eltűrjük, hogy így legyen. És addig lesz itt, amíg eltűrjük. Mikor azt mondjuk, hogy elég volt, eltűnik, és csak akkor tűnik el, mikor leszünk hozzá annyian együtt, hogy ezt elég hangosan mondhassuk. Mert azzal, hogy csak szidjuk őket mi is úton-útfélen, hogy „ezek” milyen aljasak tudnak lenni, nemhogy nem csinálunk semmit, hanem ugyanazt a rosszat sűrítjük magunk is, amit pedig már amúgy is alig bírunk elviselni sokszor: együttműködünk arosszal, és ezzel megerősítjük.

(Ha a parlamenti választásokon nem a többségi, hanem a konszenzusos szavazás szabályai szerint kellene szavazni, akkor ilyen mozgalomra nem lenne szükség, mert az egy teljesen más világ lenne.)